Eduskunnan lakivaliokunnalle

Viite: Asiantuntijapyyntö torstai 05.10.2017 klo 10:00

Asia: Lapsiasiavaltuutetun lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle etu- ja sukunimilaiksi ja laiksi rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain 8 ja 9 §:n muuttamisesta (HE 104/2017 vp)

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista Suomessa. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59–60/1991), joka on lakina voimaan saatettu ihmisoikeussopimus. Lapsiasiavaltuutettu arvioi hallituksen esitystä lapsen oikeuksien yleissopimuksen näkökulmasta.

Hallituksen esityksen keskeinen sisältö

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi etu- ja sukunimilaki, jolla kumottaisiin voimassa oleva nimilaki. Lisäksi ehdotetaan muutettavaksi rekisteröidystä parisuhteesta annettua lakia. Esitys sisältää useita säännöksiä koskien nimen antamista lapselle ja sen muuttamista sekä lapsen oikeutta vaikuttaa omaa nimeään koskevaan päätöksentekoon. Esityksen tavoitteena on ajantasaistaa etu- ja sukunimeä koskeva lainsäädäntö, keventää menettelyjä nimiasioissa ja mahdollistaa siirtyminen nimiasioiden sähköiseen käsittelyyn.

Lapsiasiavaltuutetun kannanotot

Lapsiasiavaltuutettu pitää esitettyä etu- ja sukunimilakia tarkoituksenmukaisena ja selkeänä. Hallituksen esityksessä tuodaan monilta osin lain tasolle jo nyt vallitsevaa käytäntöä nimiasioissa. Lapsiasiavaltuutetun näkemyksen mukaan uuden lain täytäntöönpanon yhteydessä on tärkeää varmistaa, että nimen antamiseen ja muuttamiseen liittyvät käytännöt muodostuvat yhtenäiseksi koko maan tasolla.

Lapsen etu on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen (jälj. lapsen oikeuksien sopimus) läpileikkaava periaate, joka on otettava huomioon aina sopimusta täytäntöön pantaessa.[1] Kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu (3(1) art). Lapsen oikeuksien sopimuksen 7 artiklan mukaan lapsella on syntymästään lähtien oikeus nimeen ja 8 artiklan mukaan lapsella on oikeus säilyttää nimensä, niin kuin lainsäädännössä siitä määrätään. Artiklan 18 mukaan vanhemmilla on ensisijainen vastuu lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä. Lapsen edun on määrättävä myös vanhempien toimintaa.

Ehdotettavassa uudessa laissa lapsen oikeus nimeen on huomioitu pääsääntöisesti hyvin. Nimi on merkittävä osa lapsen henkilöllisyyttä ja identiteettiä, joten nimellä itsessään ja sen pysyvyydellä on erityinen merkitys lapselle. Lapsen oikeus identiteettiin on eräs arvioitava tekijä, kun määritellään lapsen edun toteutumista.[2]

LAPSIASIAVALTUUTETUN TOIMISTO
Vapaudenkatu 58 A, 3. krs
40100 Jyväskylä
www.lapsiasia.fi
www.lastensivut.fi

Lapsiasiavaltuutettu pitää valitettavana, että lapsen edun huomioimista koskevaa erillistä säännöstä, tai sitä edes osana asiaankuuluvia säännöksiä, ei ehdoteta kirjattavaksi lain tasolle. Säännösten yksityiskohtaisissa perusteluissa lapsen etuun viitataan monissa kohdin ja sen sisältöäkin on jossain määrin pyritty avaamaan eri tilanteissa, mitä on pidettävä erittäin hyvänä asiana. Lapsen oikeuksia vahvistaisi kuitenkin vielä paremmin se, että tämä, lapsen oikeuksia koskeva keskeinen periaate, kirjattaisiin myös nimenomaisesti lain tasolle.

Lapsiasiavaltuutettu korostaa, että sekä etu- että sukunimeä annettaessa sekä nimeä muutettaessa lapsen etua tulee arvioida kokonaisvaltaisesti; miten tehtävä päätös edistää lapsen oikeuksien toteutumista kokonaisuudessaan Nimilain kontekstissa kyse on muun muassa lapsen identiteetin ja myönteisen kasvun ja kehityksen tukemisesta, lapsen nimen pysyvyydestä pitkällä tähtäimellä ja perheyhteyden merkityksestä. Arviointi on tehtävä nimenomaisesti aina kyseisen lapsen näkökulmasta.

Ehdotettavan lain viides luku sisältää puhevaltaa ja lapsen itsemääräämisoikeutta koskevat säännökset. Lapsiasiavaltuutettu muistuttaa, että YK:n lapsen oikeuksien komitea korostaa lapsen edun mukaisen ratkaisun edellyttävän aina lapsen mielipiteen selvittämistä ja mielipiteen huomioimista lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla.[3] Kyse on nimenomaan siitä, että mielipiteen selvittämisen vaatimusta ei rajoita lapsen ikä ja kehitystaso, vaan mielipiteen selvittämisen tapa on valittava lapsen iän ja kehitystason mukaan. Se, millainen painoarvo lapsen mielipiteelle annetaan, on riippuvainen lapsen iästä ja kehitystasosta. Komitea painottaa, ”*ettei 12 artiklassa aseteta ikärajaa lapsen oikeudelle ilmaista näkemyksiään, ja suosittelee, etteivät sopimusvaltiot ottaisi laissa tai käytännössä käyttöön ikärajoja, jotka rajoittavat lapsen oikeutta tulla kuulluksi kaikissa häntä koskevissa asioissa*”.[4]

Hallituksen esityksessä valitut 12 ja 15 vuoden ikärajat noudattavat muussa lainsäädännössä pääsääntöisesti omaksuttuja ikärajoja. Niitä voidaan pitää hyväksyttävinä, kun myös alle 12-vuotiaan oikeus vaikuttaa omaa nimeään koskevaan päätöksentekoon on huomioitu säännöstasolla. Lapsiasiavaltuutettu painottaa, että viranomaisten velvollisuus on varmistua siitä, että myös alle 12-vuotiaan lapsen mielipide on selvitetty ja otettua huomioon asianmukaisesti hänen nimeään koskevassa päätöksenteossa, vaikka vastuu siitä ensisijaisesti kuuluukin lapsen huoltajille.

Esityksen mukaan lapsen nimeä voidaan muuttaa vain erityisestä syystä, jos etu- tai sukunimeä on muutettu kolme kertaa ennen kuin hän täyttää 12 vuotta (45 § 1 momentti). Perusteluiden mukaan kyseessä on etu- ja sukunimeä koskevien muutosten yhteenlaskettu lukumäärärajoitus ja siinä ei oteta huomioon lapselle ensimmäisenä ilmoitettuja nimiä. Ikärajan asettamista 12 vuoteen on perusteltu sillä, että sen jälkeen lapsen oikeus vaikuttaa oman nimensä muuttamiseen kasvaa.

Vaikka sallittujen muutosten määrää on vähennetty hallituksen esityksen luonnosvaiheesta, jolloin vielä ehdotettiin sallittavaksi viisi muutosta, lapsiasiavaltuutettu katsoo, että kolmekin kertaa tapahtuva lapsen nimen muuttaminen on määrä, joka ei tue kovin hyvin lapsen oikeutta pysyvään nimeen. Sääntely mahdollistaa, että lapsella voi olla neljä erilaista nimeä (etunimi-sukunimi) ennen kuin hän täyttää 12 vuotta. Nimestä tulee osa lapsen identiteettiä jo melko varhaisessa vaiheessa, joten sen muuttamisen tulisi aina olla tarkkaan harkittu päätös. Etu- tai sukunimen vaihtamisesta voi seurata hämmentäviä tilanteita lapselle, joka toimii jo tavalla tai toisella kodin ulkopuolella itsenäisesti, esimerkiksi osallistuu varhaiskasvatukseen tai käy koulua. Sukunimen muutokset perustuvat usein muuttuviin perheolosuhteisiin, joiden osalta sääntely on suhteellisen selkeä ja ymmärrettävä, mutta se on usein kovin aikuislähtöinen peruste. Lapsen nimen muutosta tulee kuitenkin aina harkita erityisesti lapsen näkökulmasta. Etunimen muuttaminen ei yleensä perustu vastaavan kaltaisiin syihin, joten pienen lapsen, jolla ei ole vielä itse mahdollisuutta vaikuttaa muutokseen, etunimen muuttaminen tulisi olla mahdollista vain erityisen painavista syistä.

Lukumääräisen rajan asettaminen nimenmuutoksille on vaikeaa. Lapsiasiavaltuutetun näkemyksen mukaan tässä yhteydessä korostuukin enemmän vaatimus siitä, että lapsen nimen muutoksen yhteydessä tulisi aina esittää vahvat perusteet uudelle etu- tai sukunimelle. Perusteista tulee ilmetä, miten muutos täyttää lapsen edun huomioimisen asettamat vaatimukset. Ehdotettavan lain 26 §:n mukaan nimenmuutokselle tulee esittää perustelut, jollei se ole ilmeisen tarpeetonta. Säännöksen yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan, että perusteluiden esittäminen on ilmeisen tarpeetonta esimerkiksi tilanteessa, joissa perhesuhteiden muutos on todettavissa väestötietojärjestelmästä tai on muutoin viranomaisen tiedossa, jollei lapsen edusta muuta johdu. Lapsiasiavaltuutetun näkemyksen mukaan lisäehto ”jollei lapsen edusta muuta johdu” edellyttää aina perusteluiden esittämistä lapsen nimen muutokselle. Pelkkä perhesuhteiden muutos ei täytä edellytystä muutoksen lapsen edun mukaisuudesta kaikissa tilanteissa.

Jyväskylässä 4.10.2017

Tuomas Kurttila
Lapsiasiavaltuutettu

Merike Helander
Lakimies

---

[1] YK:n lapsen oikeuksien komitea korostaa, että lapsen oikeuksien sopimuksen täytäntöönpanossa on oleellista varmistaa, että kansallinen lainsäädäntö on yhteensopiva sopimuksen kanssa. Ks. yleiskommentti nro 5 (2003) Lapsen oikeuksien yleissopimuksen yleiset täytäntöönpanotoimenpiteet (4 artikla, 42 artikla ja 44 artiklan 6 kohta), CRC/GC/2003/5 , kohta 1.
[2] Yleiskommentti nro 14 (2013) lapsen oikeudesta saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon (3 artikla, 1 kohta) CRC/C/GC/14, kohta 55.
[3] Mm. CRC/C/GC/14, kohta 43.
[4] Yleiskommentti nro 12 (2009) lapsen oikeudesta tulla kuulluksi, CRC/C/GC/12, kohta 21.